

विकल्प निर्माण झाला. परंतु एके ठिकाणी बाबांची प्रतिमा पाहून मला पुष्कळ धीर आला. प्रत्यक्ष प्रवचनाचे वेळी मी बाबांच्या मूर्तीचे ध्यान केले आणि प्रारंभ केला. त्यावेळी सर्व कार्यक्रम पूर्ण होईपर्यंत बाबा माझ्यासमोरच उपस्थित होऊन जणू काही ऐकत आहेत असा मला सारखा भास होत होता. मी नेहमी भक्तांच्या जवळ असतो" असे बाबांचे उद्गार आहेत याची ही साक्षच आहे.

गतवर्षी मला माझ्या गुरुदेवांच्या एका स्तोत्रावर स्पष्टीकरण लिहावयाचे होते. त्यावेळीही असाच अनुभव आला. लेखनास आरंभ करण्यापूर्वी मी माझ्या गुरुदेवांचे व बाबांचे एकाग्रतेने ध्यान करीत असे. अनुभव असा आला की, श्लोक लिहावयास घेतल्यावर कोणत्यातरी वातावरणातून विवेचनाचे शब्द ऐकू यावेत, व आपण लिहावे असा प्रकार होत होता. याप्रसंगी बाबा व माझे गुरुदेव हेही एकच आहेत हे माझ्या प्रत्ययास आले.

याप्रमाणे बाबांच्या अस्तित्वाचे असंख्य अनुभव आहेत, व आजही त्यांचे असंख्य भक्त असे अनुभव घेत आहेत अशी ज्याची श्रद्धा तसे त्याला अनुभव येत राहतात व येत राहतील. आज माझी मुलेही बाबांची उदी कपाळी लावून त्यांना वंदन करून आपल्या कार्यसिद्धीचे अनुभव घेत आहेत.

॥ श्रीसाईप्रसन्न ॥

॥ साईकृपा ॥

सर्व प्रकारच्या जुनाट रोगांवर खात्रीपूर्वक इलाज !

जुनाट संधिवात, उसण, शूळ, गॅस्ट्रिक आजार, दमा, ब्लडप्रेसर, अल्सर, स्त्रियांचे आजार, मधुमेह, व सर्व प्रकारचे लहान मुलांचे आजार, यांवर खात्रीपूर्वक इलाज केला जाईल. रुग्णांनी आपले वय, रोगाचे वर्णन, व किती वर्षे रोग आहे हे लिहिल्यास पोस्ट पार्सलने औषधे पाठविली जातील. रोगाप्रमाणे औषधाचे कोर्स करून रोग बरा केला जातो. घेण्यास सुलभ व गुणकारी औषधयोजना. अनुभव हीच खात्री. सर्वप्रकारच्या रुग्णांनी अवश्य फायदा घ्यावा.

पोस्टेजसह कोर्स किंमत एक महिना रु. ४०-३०, दोन महिने रु. ७५-६०, तीन महिने रु. १००-५०, मनीऑर्डर किंवा चेक स्वीकारले जातात. औषधाबरोबर ती घेण्याची रीत व माहिती कळविली जाते. लिहा / भेटा :-संचालक, साई (सेवाश्रम) दवाखाना, साईसदन, कॅनरा बँकेमार्गे, शिवाजीउद्यान, शहापूर, बेळगांव.

श्री गोंदवलेकर महाराज-व्यक्तिदर्शन

(चालू लेखमाला)

—श्री. पु. मु. अत्रे

श्रीमहाराज आणि लोकमान्य टिळक :

पुण्यामध्ये श्रीमहाराजांचे पुष्कळ शिष्य होते, म्हणून ते पुण्यास बरेच वेळा येत असत. लोकमान्य टिळकांचे आणि त्यांचे तर विशेष सख्य होते. श्रीमहाराज आले म्हणजे लोकमान्य श्रीफल व रुपया अर्पण करून दर्शन घेत, आणि मग त्यांचा संवाद एकांतात होत असे. लोकमान्यांनी त्यांना एकदा म्हटले, “महाराज, आपण राजकारणात पडावे. माझी बालंबाल खात्री आहे की आपल्या हातून फार मोठे राष्ट्रकार्य होईल.” श्रीमहाराजांनी उत्तर दिले, “प्रारब्धाचा सिद्धांत क्षणभर बाजूला ठेवला तरी अध्यात्म राजकारणाइतक्याच योग्यतेचे आहे असे आपणच मान्य करतां. माझे जीवन मी अध्यात्म्याला वाहिले आहे. म्हणून आपण आपले काम करावे, मी माझे करावे.”

सगळ्यांचा आत्मा सारखाच :

दुपारी श्रीमहाराज विश्रांती घेत होते तेवढ्यात एक जण सांगत आला की, एक गाढव मंदिरासमोर येऊन पडले आहे. श्रीमहाराज बाहेर येऊन त्याच्या अंगावरून प्रेमाने हात फिरवू लागले. त्याची वेळ भरली आहे असे जाणून त्यांनी गंगा आणण्यास सांगितली व त्याला पाजली. लोकांना नामाचा गजर करण्यास सांगितले. गंगा तोंडात पडल्यावर श्रीमहाराजांकडे एकदा पाहून गाढवाने प्राण सोडला. ते म्हणाले, “रामाने त्याचे कल्याण केले. त्याला चांगला जन्म येईल. अंतकाळी अशी मदत आली तर जीवाला चांगली गति मिळते, गाढव अपवाद नाही. सगळ्यांचा आत्मा सारखाच आहे !”

राम करील तर काय न होईल ? :

खातवळ्याच्या पाटीलबुवांची श्रीमहाराजांवर बळकट निष्ठा होती. तीन बायका करूनही त्यांना मूल झाले नव्हते. आता त्यांचे वय ६५ वर्षांचे झाले, म्हणून त्यांनी पुतण्याला दत्तक घेण्याचे ठरविले व उभयतांनी त्याला श्रीमहाराजांचे पायावर घालण्यास आणले. नमस्कार करताना त्यांनी विचारले, “पाटील हा मुलगा कोण ?” पाटील म्हणाले, “हा माझा पुतण्या. मी याला दत्तक घेण्याचे ठरविले आहे. त्याला आपला आशीर्वाद असावा.” श्रीमहाराज आश्चर्याने बोलले, “दत्तक का म्हणून ?

पाटीलबुवा तुम्ही निराश होण्याचे कारण नाही. रामराय करील तर काय न होईल ?' त्यांनी नारळ आणण्यास सांगितले व त्याला हळद-कुंकू लावून रामाच्या पायावर ठेवा असे म्हटले. तो नारळ श्रीमहाराजांनी पाटलिणीच्या ओटीत घातला व म्हटले. "तुम्हाला मुलगा होईल त्याच्या बारशाला हा नारळ प्रसाद म्हणून वाटा." एक वर्षाने पाटलांना मुलगा झाला. बारशाच्या दिवसापर्यंत उत्तम राहिलेल्या नारळाचा प्रसाद सर्वांना दिल्यावर दुपारी त्याचे बारशाचें जेवण होताच त्यांनी घोड्याला खोगीर आवळायला सांगितले व ओल्या हातानेच गोंदवले गांठले. दुसऱ्या दिवशीच्या श्रीसत्य-नारायणाचे श्रीमहाराजांना आमंत्रण देऊन त्याच पावली पूजेच्या तयारी साठी ते परत आले. दुपारी बाराला श्रीमहाराज शंभर मंडळीसह आले. पाटलांना समजले की स्वयंपाक फक्त पंचवीस पानांचा केला आहे. पण आयत्या वेळी पुरणपोळ्या इत्यादि होणे शक्य नव्हते म्हणून नुसता भात टांकण्यास पाटीलबुवांनी सांगितले. श्रीमहाराजांनी हे ऐकल्यावर ते म्हणाले, "पाटील स्वयंपाकावर रामाचे तीर्थ शिंपडा आणि आहे तेच वाढा. राम सर्वांना पुरवील." खरोखरच अन्न सर्वांना पुरले व शेवटी पंचवीस पानांचा स्वयंपाक शिल्लक राहिला. भोजनानंतर पाटलांनी मुलाला महाराजांच्या पायांवर घातला. श्रीमहाराजांनी मुलाला प्रेमाने कुरवाळले व म्हटले, पाटील रामाने तुम्हाला फार चांगला बाळ दिला आहे. हा भगवंताचा भक्त होईल व आपल्या कुळाचे नांव वाढवील." मुलगा तसाच निपजला हे अद्याप तेथील लोक सांगतात.

माझी पोरं आज गावाला जात आहेत, मला थोडे पाणी द्या :

एकदा श्रीमहाराजांना भेटण्यास पुण्याचे चार तरुण गोंदवल्यास आले. तिथे प्लेगामुळे बहुतेक लोक बाहेरगावी गेले होते. पण महाराजांनी त्या तरुणांना राहवून घेतले. महाराजांकडे फारसे पाणी साठविलेले नव्हते व नदी तर लांब होती. म्हणून ते रामाच्या पायां पडले व एक लहानसा हंडा घेऊन घरोघरी पाणी मागू लागले. प्रत्येक घरी ते म्हणायचे, "आज माझी पोरं गावाला जात आहेत, तर मला थोडे पाणी द्या. असे हंडाभर पाणी आणून त्यांनी तापवले व स्वतः स्नान करून पिठले भात केला. तोपर्यंत हे चौघेजण प्रातर्विधि करून आले. तेव्हा महाराजांनी त्याच हाड्यांतून पाणी काढण्यास सुरुवात केली व प्रत्येकाला येथेच पाण्याने स्नान घातले. एवढ्याशा त्या-हाड्यांतून महाराजांनी इतके पाणी काढले तरी कसे यांचेच त्या तरुणांना आश्चर्य वाटले. आंधोळी नंतर महाराजांनी त्यांना गंध लावले व पिठले भात वाढला. मंडळी भरपूर जेवली व नमस्कार करून निघाली. श्रीमहाराज त्यांना निरोप देण्यास वेशीपर्यंत बरोबर आले. चाळीस वर्षानंतर त्यांच्यापैकी एकजण हृदय भरून साश्रु नयनांनी सांगत होता की, "ज्या श्रीमहाराजांपुढे अक्षरशः शेकडो लोक हात जोडून सेवेला तिष्ठत रहायचे त्यांनी दारोदार जाऊन हंडाभर पाणी आणून तापवले, आम्हाला लहान मुलांप्रमाणे आंधोळ घातली, गंध लावले, गप्पा मारीत अमृताहून गोड असा पिठले-भात यथेच्छ जेवू घातला व वेशीपर्यंत येऊन निरोप दिला-असा वात्सल्याचा अनुभव

घेऊन कोणाचे मस्तक त्या महापुरुषाच्या चरणांवर नम्र होणार नाही बरे ! त्यांना स्वतःचे मोठेपण जसे माहीतच नव्हते !”

मगधंताचे अखंड अनुसंधान हेच संताचे चरित्र :

जंगल खात्यातील एक सेवा-निवृत्त गृहस्थ श्रीमहाराजांकडे रहावयास आले. त्यांना भाऊसाहेब 'फॉरेस्ट' म्हणत. लेखन-वाचनाचा छंद असल्यामुळे त्यांनी श्रीमहाराजांचे चरित्र लिहावयास घेतले. चरित्र आकार घेऊ लागल्यावर एकदां ते श्रीमहाराजांनी पहावयास मागितले व वरवर चाळून फाडून टाकले. भाऊसाहेब साश्वर्य उद्गारले, "महाराज, हे काय ?" तेव्हां श्रीमहाराज बोलले, "भाऊसाहेब, संताचा चरित्रकार जन्मावा लागतो. माझे चरित्र त्यालाच समजेल कीं जो नामांत स्वतःला विसरून जगत आहे. सत्पुरुषाच्या अंतरंगाचा ठसा ज्याच्या मनावर पूर्णपणे उमटला आहे त्यालाच त्याचे चरित्र शब्दांत वर्णन करतां येईल."

विकारांना आपण वापरावें, त्यांनी आपल्याला वापरू नये :

वारकरी पंथाचे श्री वामनराव श्रीमहाराजांच्या सेवेस राहिले होते. ते महाराजांचे कपडे संभाळित व त्यांच्याकडून ज्ञानेश्वरी समजून घेत म्हणून 'वामनराव ज्ञानेश्वरी' हें त्यांचें नाव पडले. एकदा एका भाऊवंदाशी जमिनीवरून श्रीमहाराजांचा तंटा चालू असता ते संतापून लालबुंद झाले. नेहमींच्या या भाडणांत श्रीमहाराजांनीं क्रोधाच्या आहारीं जावें हें वामनरावांना खटकलें व त्याबद्दल ते श्रीमहाराजांना भांडणामध्येच विचारू-लागले. त्यांच्याकडे वळून 'हें नाटक संपलें कीं सांगतोच' असे त्यांच्या कानांत सांगताना श्रीमहाराज कमालीचे शांत झालेले वामनरावांनी पाहिले. क्षणापूर्वी रागाने लालझालेला मनुष्य दुसऱ्याच क्षणात इतका शांत कसा होऊ शकतो याचे वामनरावांना महान् आश्चर्य वाटलें. पण भांडण पुन्हा चालू होताच श्रीमहाराज पहिल्यासारखे आपले लालेलाल ! याने तर वामनरावांची मति गुंगच झाली. जरा वेळाने भांडण संपून श्रीमहाराजांनी त्या भाऊवंदाला तीर्थ-प्रसाद दिला व वारंवार येण्याचा निरोप देताना तर वामनरावांनी श्रीमहाराजांना अगदी विनीत व आर्जवी झालेले पाहिले. तेव्हां वामनराव अगदी उमजून बोलले, "महाराज माझी शंका फिटली." महाराज म्हणाले, "वामनराव, मनुष्यानें व्यवहारात विकारांची मदत घेतल्याशिवाय त्याला वावरताच येणार नाही, पण विकारांनी आपल्याला वापरू नये, तर विकारांना आपण वापरावे."

वस्तुमात्रामध्ये नारायण निश्चितपणे अनुभवावा ?

लेखक-डॉ. के. भ. गव्हाणकर, कुर्ला

हा वरील प्रश्न जनकराजाने नवऋषभांना केला. त्याचे उत्तर पिप्पलायनांनी जे दिले ते श्रीनाथरायांनी एकनाथी भागवतात अध्याय ३ रा ओवी ६३० ते ६४६ अधिक स्पष्टतेने मांडले आहे.

विश्वाकडून श्रीहरीला ओळखण्याचा पुष्कळजण प्रयत्न करतात. त्याचे वर्णनही "ज्याच्यामुळे सर्व काही उत्पन्न होते, ज्याच्या योगाने जे जे दिसते ते टिकले आहे आणि ज्याच्यामुळे सर्व काही विलयाला जाते, असा तिन्ही जग ताचा हेतु-कारण तो श्रीनारायण होय !"

सर्व जगताची चालकस्थिती असे वर्णन केले खरे पण त्यायोगे ते रूप कोणते त्याचा अनुभव आम्हाला काय ? आमच्या जीवितात त्याची खूण काय ? हे पटले नाही तर कितीही वर्णन केले तरी ते आकाशांतले शब्दच होतात.

फूल म्हटले तर त्याचा अनुभव नाकाला, केळे म्हटले तर त्याच्या अनुभव जिभेला. पण सर्व जगाचा आद्यहेतु म्हटल्याने जीवामध्ये त्याचा काय अनुभव ?

त्याचे वर्णन किंवा जीवामध्ये त्या स्वरूपाची असलेली खूण श्रीनाथराय वर्णन करीत आहेत:-

'असा जो तिन्ही जगांचा मुख्य हेतु, पण सत्ता असून हेतुपूर्वक कोणतीही गोष्ट न करणारा म्हणजे सूर्याचा प्रकाश हा जसा स्वभाव त्याप्रमाणे स्वभावतः ज्याच्या अस्तित्वाचेच (दिसते व असते) रूप आहे. तो सच्चिदानंदरूपाने जीवमानामध्ये अनुभवात आहे.

सच्चिदानंद-सत्-चित्-आनंद. प्रत्येक जीवाचा जीवंतपणा म्हणजे सत् अस्तित्व. चित् म्हणजे चैतन्य स्फूर्तिरूप व आनंद प्रियरूप याने भरलेले आहे. सत् म्हणजे जीवाचा जीवंतपणा, ज्यावर टिकला आहे ते अस्तित्व-जीव जगतो हे जगण्याचे अस्तित्व दाखविणारी जी सत्ता ते प्रभूचे सत् स्वरूप. चित् म्हणजे चैतन्यरूप-सतत कल्पना येतात आनंद देतात थोडा वेळ स्थिर होतात व पुनः जातात. कल्पनेच्या, आवडीच्या स्फूर्तीने देहाचे चलन वलन होते व थांबते. ही चैतन्याची जी सतत स्फूर्तिमान हालचाल ते प्रभूचे चित् किंवा चैतन्यरूप होय. आणि प्रत्येक कल्पनेबरोबर अगर कल्पना नसतांही स्वतःच्या जगण्याचे अस्तित्व जे वरे प्रिय वाटते, स्वतःच्या असण्याची जी अत्यंत प्रीति, यामुळे त्याला सुख हवे असे वाटते व त्यासाठी जग, देव जवळ करितो किंवा टाकून देतो ती प्रियसत्ता हे प्रभूचे आनंदरूप होय. जीवाची आपआपल्याविषयी जी प्रियता 'जी प्रियाची परम सीमा' ते प्रभूचे आनंद रूप.

‘प्रियाची परम सीमा । तो माउली भेटे आत्मा ॥ ज्ञा.

तूं माउलीहूनि मायाळ । चंद्राहूनि शीतळ ॥

पाण्याहूनि पातळ । कल्होळ प्रेमाचा ॥ तुका

प्रेम म्हणजे गाय ज्या अंगीच्या मूळ कळीने बाळासाठी अंतरी हंवरव असते, ज्या प्रीतीने प्रत्येकाला आपण असावे जगावे सुखी रहावे असे वाटते ती स्वप्रियतेची स्वसंरक्षणाची मूल ज्योति ते प्रेम होय. प्रेम म्हणजे जिव्हाळा.

आपल्या जीविताचे मूळ, जेथे कल्पनाही अद्याप उगवल्या नाहीत, ज्ञान समजुतीवर आलेले नाही, तेथे एक गोडीचा स्पंद उमटत आहे, तो केवळ विरहरूप आहे. आपण असण्याची प्रीती तेथेच नसण्याची अव्यक्तावस्था असे असणे नसणे रूप आत्यंतिक चंचलतेने स्फुरत आहे. आपण जागे असू की झोपलेले असू आपल्या जीविताची प्रियता अखंड जीवितासह लोटलेली आहे. जे जीवित आहे तेच प्रेम अगर प्रियता आहे.

प्रेमसत्तेची प्रतीति-अनुभव हेच जीवित प्रेम प्रतीतीस्तव स्फुरत आहे. ते स्फुरणे म्हणजे प्रतीती येणे. स्फुरणे-व्यक्त होणे ही प्रतीती की लागलीच आपल्यात विरणे-अव्यक्त होणे हे आनंद-ऐक्यरूप. दिसणे की न दिसणे असणे की नअसणे असे सतत त्या रूपाचे चालू आहे. ते असणे, नसणे दिसणे मिळणे, हे दोन्ही रूप मिळून एकच विरहरूप.

‘जो प्रियुचि प्राणेश्वरी ।

उलये आवडेचेनि सरोभरी

चाइस्थळी एका हारी । एकांगांचा ।

आवडेचेनि वेगें । एक एकतें गिळताहे अंगें ।

की द्वंताचेनि पांगे । उगालिते अहाती ॥

प्रेम सत्ता हा प्रियु-प्रेमप्रभु -त्याची प्रतीती प्राणेश्वरी-प्रियता त्या दोघांचे अंग एकच त्यांचे उगाळणे आणि गिळणे सतत चालू आहे.

हे असणे नसणे किती चंचलतेने स्फुरत असते ? त्याला काळाचे अगर वेगाचे भान नाही.

भोवरा आत्यंतिक चंचलतेने स्फुरतो-(फिरतो) आणि त्यामुळेच तो स्थिर दिसतो. त्याहून अनंतत्वाने हे चंचल स्फूर्तियित्व विहरत असते, आणि त्यात जीवित प्रियता व्यक्त असल्याची प्रतीती येते. पाण्यातच पाण्याचे उमाळे अनिवार यावेत, त्याने पाणीच पाणी सर्वत्र तरंगावे, त्याचप्रमाणे, विश्वाचे तरंग त्या प्रियप्रेम सत्तेवर व्यक्त होतात.

कळवळा, विरह, ही त्या प्रेमाची प्रथमच प्रतीती होय. आपण स्वतः किती सुखी असावे हे गणित नाही, जेवढे असाल तेवढे अपुरेच ही त्या विरहाची बाह्य खूण आहे. विरह ही आत्यंतिक दुःखाची व सुखाची अवस्था आहे. हे दुःख वस्तू गेल्याचे अगर नसल्याचे नव्हे तर स्वतःला स्वतः म्हणजे स्वप्रियता जेवढी भेटावी तेवढी भेटत नाही ही तळमळ हे दुःख, सुख सोसत नाही, सुख पुरत नाही हे दुःख त्या प्रेमाची जाती आहे.

मातृप्रेम, पितृप्रेम, पुत्रप्रेम सर्व प्रेमकर्मे त्या जीवित प्रियतेपुढे फिकके आहेत.

प्रेम हे अमर्याद आहे. ते जन्ममरण जाणीत नाही, ते स्वतः कधीच अपुरे, अजाण मानीत नाही. सर्व अवस्थात ते असू शकते.

- (१) जन्म जाऊ दे पण अबू जाऊ नये.
(२) अबू जाऊ दे पण जगू दे.

या दोन्ही ठिकाणी स्वप्रियता हीच श्रेष्ठ आहे. पुत्रासाठी जीव देणारी मातेची प्रियता आणि पुत्र गेल्यावरही शोष आणणारी व अन्नरुचि जीवित राखणारी ही पण प्रियताच.

बाळ अजाण आहे तोवर माता जशी प्रेम करते तसे ते बाळ मोठे झाल्यावर त्या कळकळीने करू शकत नाही. बाळाच्यासाठी काही काळ आलेले दूध आटते पण दूध आणणारी व तिला जगवणारी प्रियता केव्हाच आटू शकत नाही.

शेवटी प्रत्येकाचे आपापल्यावरील जे अनिवार प्रेम हेच त्या प्रेमाचे अखेरचे लक्षण सांगता येईल.

मातेच्या उदरावाहेर आल्यानंतरच प्रेम व्यक्त होते असे नाही तर मातेच्या उदरात गर्भाच्या पातळ नितळ प्रिय नाजूक आवरणात गर्भ वाढणे तेथेही प्रियताच जागी असते.

पित्याच्या स्व-प्रियतेत जे आवडीचे स्फुरण व त्यात रेंताचा जन्म ती मूळ आवडी! येथून प्रियतेचा जन्म आहे. पित्याचा रेत त्या प्रियतेच्या जळोण, तेथून जीवावस्था, तेथेच प्रथम त्या प्रियतेचे सगुण स्फुरण होय. प्रेम ही विश्वाची जननी.

प्रेम नये बोलतां प्रेम नये दावितां ।

अनुभव चित्ता चित्त जाणे ॥

आपणांस कोणावर प्रेम करता येणार नाही. आपले आपणावर सहज नकळत केल्याशिवाय प्रेम सारखे वहात आहे. तसे आपणांस दुसऱ्यावर करता येईल काय? आपण आपल्यावर प्रेम करता की ते होत आहे !

आपले प्रेम ज्यात समावेल असली क्रिया चुकूनही जिवाकडून घडत नाही. फार काय, रडतो तो सुद्धा प्रेमाकरताच, त्या रडण्यात सुख वाटत नसेल, प्रेम भोगता येत नसेल तर मनुष्य रडणार नाही.

एकदा का प्रेमसरितेचा झरा हाती लागला, जिव्हाळ्यात परतत्वाशी ऐक्य झाले की तो प्रेमसागर श्रीसाईनाथ जीवाच्या अवती भोंवती सतत क्रीडा करून असतो.

द्रौपदी मातेचा सर्व देह श्रीकृष्णप्रेमात बुडून गेला होता. एका निरागम प्रेमाते माऊलीस इवल्याश्या द्रौपदी मातेच्या जीवाने अंकित केले होते. हर एक अडीनडीच्या प्रसंगी जरूर ते सारे पुरविले, पुरविले नाही तर माऊली ती अंगानी बनली. वस्त्रहरण प्रसंगी.

द्रौपदीच्या हाती वस्त्र घडी ।

नेसतां दिसेल उघडी ।

या लागीं लवड सवडी ।

नेसली लुगडी स्वयं झाला ॥

अशी प्रेमप्रतिती ज्यांच्या ठिकाणी वाणली त्याचे जीवन तेच प्रेमाचे अस्तित्व. आपले आपल्यावरचे प्रेम सहज व सतत असते. तेच श्रीहरीचे स्वरूप होय.

गुरु नानक गीतांजलि

यज्ञोपवीत समारंभ में पणाम यह हुआ कि सब लोग अपने जनेऊ उतारकर घर चल दिये ।

बेचारे बाप की चिन्ता बढ़ने लगी । एकलौता लडका-व्यवहारिक रीतिरिवाज को छोड़कर दूसरे मार्गपर जाने देख, बाबाको घोर निराशा हुई । बाबा को जंगल का सहवास अच्छा लगता था । बाबाके पास गौएं चराने का काम सौपा गया । पिता की आज्ञा का पालन करने में बाबा कोई कमी नहीं रखते थे । परंतु ईश्वर की आज्ञा और दुखी मानवी जीवों के रोने का स्वर सुनकर वे बहुत अस्वस्थ रहते थे । सारे जग को ईश्वर नाम चारा देकर, दीन दुर्बलों के पालन हेतु अवतारी जगद्गुरु दिन भर गौएं चराने जंगल जाने लगे ।

एक बार गाँव का मालिक रायबुलार खेतों की जिगरानी करते हुये जंगल से जा रहे थे । अचानक उसने एक विलक्षण दृश्य देखा । एक वृक्ष के नीचे बाबा सोये थे । उनके मुख पर सूर्य किरणें पड रही थी । उनकिरणों से मुख का रक्षण एक नागराज अपने फन फैलाये कर रहा था । फन की छाया में बाबा प्रभु चिंतन में लीन थे । मालिक के आश्चर्य का ठिकाना नरहा ।

निवेदक—

निद्रित देख, गुरु पर करते नागराज छाया

यह प्रभुकी है सारी माया

॥ टेक ॥

चरवाहे का कार्य निभाते

धेनु चराने जंगल जाते

प्रभुचिंतन में समय बिताते

दीनों का दुख हरने को अब हुई अवतरित काया

॥ १ ॥

निसर्ग सुन्दर शोभा अनुपम

धरा स्वर्ग से वगती उत्तम

विश्वव्यापी है पुरुषोत्तम

ब्रह्मानंद में रमते नानक भूलकर सारी माया

॥ २ ॥

उधर खेत में गए घुसतीं

ध्वस्त तथा फसलों को करती ।

कोलाहल ध्वनि कानों पडती

ध्यान भंग हो, बोले नानक-‘धन्य धन्य प्रभुराया’

॥ ३ ॥

ऐसे फसलों की नुकसानी
सहन न होगी मान की हानि
रही दुखोंकी अभी कहानी ।

विलाप करते कालू मेहता, जग में है क्या पाया ॥ ४ ॥

पूछताछ फिर लगी यों होने
सैनिक दौड़े खेत देखने
वापस आकर लगे वे कहते

'हरे भरे हैं खेत' जानकर मालिक यों शरमाया ॥ ५ ॥

देख अलौकिक प्रभुकी शक्ति
मन में सबके उपजी भक्ति
नत मस्तक हर व्यक्ति व्यक्ति

लगी फैलने कीर्ति गुरु की, जनजीवन हरषाया ॥ ६ ॥

—राधाकृष्ण गुप्ता "चेतन"
डोम्बिवली (पूर्व)

श्रीसाईभक्तांची श्रद्धास्थाने

श्रीसाईभक्तांची श्रद्धास्थाने ही नवीन लेखमाला श्रीसाईलीला एप्रिल १९७४ च्या वर्षारंभ अंकापासून क्रमशः प्रसिद्ध करित आहेत. श्रीबावांच्या असंख्य भक्तांना ही नाविन्यपूर्ण सचित्र लेखमाला निश्चित वाचनीय व संग्राह्य वाटेल.

लेखक—सदानंद चेंदवणकर

शिरडी-वृत्त

डिसेंबर १९७३

या महिन्यात भक्तांची गर्दी जास्त प्रमाणात होती. कारण वर्षअखेर सुट्या व रजा होत्या. शाळांच्या सहली कृषिविद्यालय सहली, नाताळ व यात्रेकरू भक्तमंडळी यामुळे भक्तांची गर्दी श्रीसाईदर्शनासाठी बरीच झाली होती.

काही कलाकारांनी श्रीपुढे हजेरी दिली ती खालीलप्रमाणे :—

कीर्तन :— श्री. ग. वि. जोशी शास्त्री संस्थान गवई यांची कीर्तने नेहमीप्रमाणे झाली.

प्रवचन :— १) ह. भ. प. राष्ट्रीय संत सखाराम ता. जाधव, ओझर, नाशिक.

२) ह. भ. प. निवृत्तिराव पाटील गोंदकर, शिर्डी.

३) ह. भ. प. लक्ष्मणबुवा बाघचौरे, शिर्डी.

भजन :— १) श्री. भगवती साई संस्थान भजनी मंडळी, कुर्ला, मुंबई,

२) ज्ञानदीप गायन पार्टी भजनी मंडळी, ठाणे,

३) ह. भ. प. हनुमान-प्रासादिक अचानक भजनी, मंडळी, भिवंडी,

४) ह. भ. प. बालमित्र चौपाटी दरबार भजनी मंडळी, गिरगाव मुंबई.

गायन वादन कार्यक्रम :— १) बाबुराव धर्मा शिंदे, करमाळा. २) श्री. रामचंद्र के.

काळे, ठाणे, ३) पुणे नभोवाणीवरील कलाकार श्रीमान रुस्तमजी गुस्तादजी

हाभीदारू ऊर्फ रुस्तुमकाका यांचे गायन, अहमद नगर ४) श्री. माणेश

रस्तुमजी यांची तबला साथ झाली, अहमद नगर ५) पुणे नभोवाणी केन्द्राच्या

गायिका सौ. शशिकला म. वैशंपायन, नाशिक ६) श्री. स. बा. मुळीक

(बाबी चांदेरकर मुंबई. ७) ह. भ. प. विठ्ठलराव ह. उल्हे, अमरावती.

८) श्री. राम कोठेकर, परभणी. ९) श्री. वसंत वि. पुरीकर, परभणी.

१०) श्री. विश्वनाथ भोगले, गुलबर्गा. ११) श्री. व्ही. जी. पिळगांवकर

गोवा. १२) सौ. सुचिता पिळणकर मुंबई. १३) श्री. रमेश पिळणकर, मुंबई.

१४) श्री. कृष्ण मालवणकर, मुंबई. १५) श्री. प्रभाकर साटम, मुंबई.

१६) स्वामी रामानंद, वेळगांव १७) श्री. विश्राम कांबळी, मुंबई

१८) श्रीराम विष्णू सातर्डेकर, मुंबई.

नकला :— श्री. दिनेश पिळणकर मुंबई यांचा नकलांचा कार्यक्रम झाला.

श्रीदत्तजयंती कार्यक्रम :- श्रीदत्तजयंती निमित्त श्रीसाई मंदिरात दत्तजन्म कीर्तन झाल्यावर रात्री ७-३० ते ९ व ९-३० ते ११ पर्यंत पुणे नभोवाणीचे गायक श्रीमान हस्तम काका यांचे गंधर्व-गायकीमधील गायनाचा कार्यक्रम झाला. त्यांना त्यांचे चिरंजीव श्रीमाणेकशा यांनी तबल्यावर उत्तम प्रकारे साथ केली. रात्री ९-१५ ते ११ पर्यंत श्रींच्या रथाची मिरवणूक गावातून फिरून आली. त्यानंतर शेजारती झाली.

माननीयांच्या भेटी :-

- १) मा. श्री. भास्कर एन्. आडारकर, चेअरमन, सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया मुंबई.
- २) मा. श्री. बी. जी. देशमुख साहेब, आय. ए. एस्, मुख्यमंत्री महाराष्ट्र राज्य यांचे खास सहाय्य, मुंबई.
- ३) मा. श्री. डी. पी. देसाई, हायकोर्ट जज्ज, गुजराथराज्य.

हवापाणी :- शिरडी येथील हवापाणी उत्तम असून रोगराई काही नाही. हवेत रात्रीच्या व सकाळच्या वेळी झोंवणारा गारठा असतो.

इतर वृत्तविशेष :- संस्थानने २२५-५५ "भक्त निवास क्र. २" ह्या तीन मजली इमारतीचे काम सुरू केले असून तळमजल्याचे काम पूर्ण होण्याचे मार्गावर आहे.

संस्थानने चालविलेल्या भोजनगृहात भक्त प्रसादाचा मनमुराद आस्वाद घेत आहेत. संस्थान कॅटीनमध्ये सकस व निर्भोळ दूध व उत्तम चहा मिळतो. या सर्व व्यवस्थेवर भाविक अगदी खूप आहेत.

श्री साईबाबा संस्थान, शिरडीची प्रकाशनें

श्री साईबाबा संस्थान, शिरडी यांच्या प्रकाशनांच्या किंमती कामाच्या सोईकरतां दि. १५-११-७३ पासून पुढीलप्रमाणें ठरविण्यात आल्या आहेत.

१. श्री साई सच्चरित (मराठी)	रु.	८-००
२. श्री साई सच्चरित (इंग्रजी)	रु.	५-००
३. श्री साई सच्चरित (गुजराती)	रु.	४-५०
४. श्री साई सच्चरित (हिंदी)	रु.	४-२५
५. श्री साई सच्चरित (कानडी)	रु.	४-२५
६. श्री साईबाबा जीवितचरित्रम् (तेलगू)	रु.	८-००
७. श्री साईनाथ स्तवनमंजिरी व सुमनांजलि (मराठी)	रु.	०-२०
८. दासगणकृत ४ अध्याय (मराठी)	रु.	०-२५
९. सगुणोपासना (मराठी किंवा गुजराती)	रु.	०-२०
१०. श्री. प्रधानकृत चरित्र (इंग्रजी)	रु.	१-००
११. श्री साईलीलामृत (मराठी)	रु.	२-००
१२. सचित्र साईबाबा	रु.	१-००
१३. शीलधी (मराठी)	रु.	०-२०
१४. साईबाबा : अवतार व कार्य (अ. य. धोंड)	रु.	१-७५
१५. शिरडी दर्शन (६६ फोटोंचा आल्बम)	रु.	२-००
१६. श्री साईलीला मासिक (मराठी किंवा इंग्रजी)		
प्रत्येकी वार्षिक वर्गणी	रु.	६-००
" किरकोळ अंकास -	रु.	०-६०
१७. मुलांचे साईबाबा (द. दि. परचुरे) (मराठी)	रु.	०-५०

*

वरील प्रकाशनें मिळण्याची ठिकाणे :-

१. व्यवस्थापक, श्रीसाईबाबा संस्थान, पोस्ट शिरडी, जिल्हा अहमदनगर.
२. मुंबई ऑफिस, साई निकेतन, ८०४-बी, डॉ. आवेडकर रोड, दादर,
पिन :- ४०००१४.

तीन रंगी आशीर्वाद फोटो

आकार	किंमत	आकार	किंमत
१४" × २०"	रु. १-५०	८" × १०"	रु. ०-५०
१०" × १४"	रु. १-००	२ १/२" × ३ १/२"	रु. ०-२०
४ १/२" × ५ १/२"	रु. ०-३०		

प्रसिद्ध ब्लॉकमेकर श्री. डी. डी. नेरॉथ यांच्या ब्लॉक्सवरून छापलेले फोटो

प्रकार	रंग	आकार (से. मी)	किंमत
१. शिलेवर बसलेले बाबा	तीन रंगी	३५.५६ × ५०.८	१-५०
२. शिलेवर बसलेले बाबा	काळा व पांढरा	" "	१-२५
३. शिलेवर बसलेले बाबा	"	२२.८६ × ३३-०२	०-५०
४. द्वारकामाईतील बाबा	तीन रंगी	" "	०-५०
५. शिरडी दर्शन (६६ फोटोंचा अल्बम)			२-००

श्री साईबाबा संस्थानच्या कार्यालयांचे पत्ते :

१. शिरडी, ता. कोपरगांव, जि. अहमदनगर (महाराष्ट्र).
२. साईनिकेतन, डॉ. आवेडकर रोड, प्लॉट नं. ८०४ बी., दादर, मुं. नं. १४

मुद्रक : श्रीमती लक्ष्मीबाई नारायण चौधरी, निर्णयसागर प्रेस,

४५-डीई, ऑफ टोकरसी जीवराज रोड, शिवडी, मुंबई-१५.

संपादक व प्रकाशक : श्री. का. सी. पाठक, 'साई निकेतन', डॉ. आवेडकर रोड, खोदादाद सर्कलजवळ, प्लॉट नं. ८०४ बी., दादर, मुंबई १४.

श्री साईजी

पाण्याचे दिवे पेटविण्याचा चमत्कार

P. N. K. S.

मार्च

६० पैसे

१९७४

श्रीसाईलीला मार्च १९७४

अनुक्रमणिका

-
१. संपादकीय	संत व पूर्ण मुक्ति
-
२. माहेर	डॉ. के. भ. गव्हाणकर
-
३. गुळवणी महाराज	श्री. सदानंद चेंदवणकर
-
४. श्रीसाईनाथ ललित चरित्र	श्री. र. श्री. पुजारी
-
५. विद्यापती	श्री. विनायक पाठक
-
६. कविता:—	श्री. मधुकर जोशी, सौ. सुशीलाबाई हजारे, श्री. अरुण शहाणे,
श्री. दिवाकर घैसास, श्री. चिपळूणकर गुरुजी, श्री. महादेव साने,
श्री. चेतन, श्री. स. कृ. काळे. |
|------------|---|
-
७. श्री. दादाजी धुनीवाले	श्री. श्री. ना. हुदार
-
८. त्यजूनि वस्त्रें नर जेंवि जीर्ण	श्री. वि. के. छत्रे
-
९. श्रीसाईउदीचा चमत्कार	श्री. पी. एस. भुजवळ
-
१०. श्रीगोंदवलेकर महाराज	श्री. पु. मु. अत्रे
-
११. अनंतता	श्री. चिपळूणकर गुरुजी
-
१२. शिरडी वृत्त	
-

जगा लावाचें सत्पथीं । हेचि साईलीलेची कृती ॥

श्री सा ई वा कसु धा

प्रेमचि नाही जयाचे ठायीं । ऐसा मानव होणेंचि नाहीं ।
कोणाचें कांहीं कोणाचें कांहीं । अधिष्ठान पाहीं आनान ॥१२६॥
कोणाचे प्रेमाची जागा संतती । कोणाची ती धन - मान संपत्ति ।
देह गेह लौकिक कीर्ति । विद्याप्राप्ति कोणाची ॥१२७॥
प्रेमे जें विषयीं वाटतें । तें सर्व जें एकवटतें ।
हरिचरणमुशीत जें आटतें । तें तें प्रकटते भक्तिरूपें ॥१२८॥
म्हणवूनि गेह प्रपंचाला सोपा । चित्त साईचरणीं समर्पा ।
मग त्याची होईल कृपा । उपाय सोपा हा एक ॥१२९॥
ऐसियाही अल्प साधनीं । महत्लाभ हो घडतो जनीं ।
तरी या श्रेयसंपादनीं । औदासीन्य कसें पां ॥१३०॥

साईसत्चरित्र - अध्याय १० वा

श्रीसाईलीला

[श्रीसाईबाबा संस्थान शिरडीचे अधिकृत मासिक]

वर्ष ५२ वे]

मार्च १९७४

[अंक ११

: संपादक :

श्री. का. सी. पाठक

: कार्यकारी संपादक :

- डॉ. श्री. दि. परचुरे, एम. ए., पीएच. डी., रा. भा. प्रवीण
 - सदानंद चेंदवणकर, बी. एस्सी, एस. टी. सी., रा. भा. प्रवीण
- वार्षिक वर्गणी रु. ६-०० (ट. ख. सह)
किरकोळ अंक रु. ०-६० फक्त.

: कार्यालय :

साईनिकेतन, प्लॉट नं. ८०४ बी, डॉ. आंबेडकर रोड, दादर, मुंबई १४.

पिन : ४०००१४

दूरध्वनी : ४४३३६९

संत व पूर्ण मुक्ति

संपादकीय

आपण सर्वजण आपल्या मनातील कल्पनांच्या अनुसार आचरण करीत असतो. आपल्या बद्दल आपल्या काही कल्पना असतात, आणि दुसऱ्याबद्दलहि काही कल्पना असतात. या कल्पनांची बांधणी पूर्वीच्या अनुभवांच्या स्मृतीवर होत असते. स्मृतीच्या साक्षत आलेल्या कणाकणांचे एक भिग बनवूनच त्यातून आपण दुसऱ्या व्यक्तीकडे पहात असतो, आणि त्या कल्पनांमुळे आपण राग, प्रेम, तिरस्कार, आदर वगैरे भावनांची उभारणी करीत असतो. आपले जग हे स्मृति, कल्पना, मानसचित्रे, भावना, यांचे बनलेले असते. हे सर्व वाजूला ठेवून आपण जगाकडे पाहण्याचा प्रयत्नही करीत नाही; कारण कल्पनांच्या साम्राज्यात जी सुरक्षितता आपणाला मिळालेली असते ती आपण सोडू इच्छीत नाही. पण प्रत्यक्ष विश्वाची रचना कशी आहे हे मोकळ्या मनाने, पूर्वग्रहदूषित न झालेल्या मनाने, पहाण्याचे सामर्थ्य असल्याशिवाय मुक्ति ही शक्यच नाही. जोपर्यंत आपण कल्पनेशी जखडलेले असतो तो पर्यंत विश्वाच्या सर्वांगीण एकरूपतेचा स्पर्श आपणाला होऊ शकणार नाही. नेहमीच्या व्यवहारातील सर्व संबंध हे सुरक्षितता, विकासाची संधि, लाभ, हानि इत्यादि नानाविध विचारांच्या तणाव्यांनी बांधलेले असतात. जबाबदारी कर्तव्ये, आकांक्षा, इत्यादि अनेक गोंडस नावाखाली आपल्या मनात स्वार्थच वावरत असतो. हे वास्तवतेने पहाणे फार कठीण असते. कारण सत्य हे अमुरक्षित अनाकलनीय आणि प्रचंड गतीने प्रेरित झालेले असते. त्यामुळे प्रियत्वाचा, आवडी-निवडीचा, सांभाळून ठेवण्याच्या प्रवृत्तीचा त्याला स्पर्शच होत नसतो. आणि हे बंधन स्वरूप कल्पनांचे धागे व तणावे निःसंगतेच्या स्वच्छ प्रकाशातच दिसू शकतात. पण... ज्याला खऱ्या मुक्तीची तळमळ असते त्यालाच त्या गतिमान नित्य-सत्याशी एकजीव होता येते, निःसंगतेतच आपण आपल्या जगात परिपूर्ण क्रांति करू शकतो. पूर्णपणातच पूर्ण क्रांति भरलेली असते. त्यातच देवत्व असते, मानवतेचा परिधि असतो आणि सर्व 'स्व' समजून घेता घेता त्या पूर्ण आत्मक्रांतीचा उदय होत असतो. हे आत्मदर्शन, ही निःसंगता, ही क्रांति, हा पूर्णपणा, ही गतिमानता व ही मनाची मोकळी अवस्था समजून घेण्यासाठी मन अत्यंत नम्र हळुवार, तरल, स्पष्ट, वस्तुनिष्ठ, कल्पना विरहित व टवटवीत असायला पाहिजे. ज्यांच्या जवळ असे मन आहे त्यांचेच हे सारे जग, सारे विश्व 'आप्त' असते, तेथेच अमर्याद प्रीतीचा सागर असतो व असीम आनंदाचा निधी असतो. सर्व क्षणभंगुर वस्तूंत जर काही अक्षय असेल तर पूर्णताच होय, मुक्तीच होय. असे पूर्णत्व म्हणजे 'असणे' मात्र होय. जे असे अस्तित्वरूप झालेले असतात त्यांनाच 'सन्त' म्हणावे. ते वर्तमानकाळी बहुवचनी "सन्तः" या रूपात असतात, बाकी सर्व 'भूते' असून हे मात्र 'सन्ति' म्हणून "सन्तः" असतात. या निरपेक्ष, अनासक्त मुक्त मनाच्या बैठकीवरून कर्मरत असणारे संत हेच मुक्तीचे चालते बोलते पुतळे होत. !

“माहेर”

—डॉ. के. भ. गव्हाणकर

मी जाते माहेराला । मूळ घराला ॥ धृ ॥

आपण दोघें जाऊ माहेरी । ऐसे भासे माझ्या अंतरीं ।

पुन्हा नाही येणें संसारी । त्याग मी केला ॥ १ ॥ (मुक्ताबाई)

खरोखर 'माहेर' हा शब्दच इतका गोड, मधुर आहे कीं, सर्व दुःखांचा, आपत्तींचा शेवट होऊन आपणास ब्रह्मानंदात, सुखसागरात घेऊन जातो. असे कोणते शून्य हृदय आहे की त्याला माहेरची, आपल्या मूळ घराची आठवण झाली असता आनंदाच्या उर्मी उचंबळून येत नाहीत—स्वतःचा क्षणभर कां होईना विसरपडून अनंत तरल भाव उदय पावत नाहीत. माहेरी सजीव निर्जीव इतकेच नव्हेतर अपूरेणूस जणूकाय वाचा फुटून त्या आपणांशी हितगुज करतात. तेथील प्रत्येक वायूची लहर आपणास निमिषार्धात चिमुकले वाह्यत्व देऊन हल्लख गीत गाते.

जन्मदात्या मातेच्या घरी—माहेरी वाढलो, पोसलो गेलो पण मूळ घराची—माहेराची ओळख—हो तिलाच जर माहीत नाही तर ती मला काय सांगणार वा दाखवणार ?

माझे माहेर शिरडी ! तेथे माझ्यासाठी ब्रह्मांडाची प्रीती साठवलेली आहे. येथेच मूळ घराची ओळख झाली. या जागेतच माझी खरी पहिली दृष्टी उघडली—या जागेतच पहिला अस्फुट उन्मादकारी ध्वनी निनादला, चैतन्याची कलिकाच उमलली, कोणते सुख ! कोणती परम आनंदाची मंगल वेळा, माउलीचा केवढा दररोज मंगोलोत्सव, संतसज्जनांच्या पंगतीस बसण्याचे मोठे भाग्यच, ही जेवणे काही साधी गोष्ट नव्हे, त्यांच्या थट्टेचा रंग, त्यांच्या डोळ्यातील तेज, त्यांचे हास्य पहात पहात त्यांच्या बरोबर आपल्या क्षुधेची तृप्ती करणे ही काही साधी गोष्ट नव्हे, पण माउलीस त्याची गंधवार्ता नाही. मिष्टान्नाची ताटे ! आले किती गेले किती गणती नाही, सदा ब्रह्मानंदात निमग्न ; काय सांगू ! तिच्या हृदयास एकच ध्यास, तिच्या अंतकरणास एकच बंध—बाळाची दृष्टी मूळ घराकडे केव्हा वेधेल ! अंतरीची मूर्ती (हृदयस्थ) श्रीसाई सगुण रूपाने केव्हा पहातील ! या बद्दल तिची कोण उत्कंठा ! जीवास कोण झुरणी ! “अरे तात्या ! (तात्या कोते पाटील) जो श्रीसाईबाबा' शिरडीतच आहे असे समजतो, त्याला 'श्रीसाई' कळलाच नाही बरं !”

पण येथे येण्यापूर्वी मी कोठे होतो ? मातेच्या उदरात ? त्याच्या अंगोदर ! विश्वात, अदृश्य रूपाने तरंगतच होतो व तेथून वासनेच्या योगे पावसाच्या पाण्या-बरोबर, अन्नातून योग्य पुरुषाच्या रेंतात व तेथून मातेच्या उदरात. त्या मातृकुहर-

रूपी मंदिरात मी कसा वाढलो? एक रक्तमांसाचा गोळा, पण प्रियतेच्या उबीने त्यास डोळे नाक कान फुटले. वैद्यशास्त्र एका जलबिंदूची क्रमाक्रमाने वाढ झाली त्याचे सविस्तर वर्णन करू शकेल. पहिल्या मासी अमूक अवस्था, दुसऱ्या मासी अमूक; परंतु ज्या प्रियतेत पहिला मास संपून दुसरा उगवला त्या प्रियतेच्या उबीचे कोण वर्णन करू शकेल? त्या मातृकुहरातसुध्दा माउलीच्या प्रीतीच्या आश्रयानेच वाढलो आणि जीवन प्रेमाने जगून सुखरूपपणे उदरातून नऊ महिन्यांनी बाहेर आलो. जन्मापूर्वीची ही भूमि, किती गोड असेल! जन्मल्यावर माझ्या तोंडाने मी प्यालो माझ्या नाकाने श्वास घेतला पण या भूमीत आईच्या मुखातील रसाने माझी तृप्ती, आईच्या श्वासाने माझा प्राण, आईच्या जेवणाने माझे पोषण जणू दोघांचा जीव एकच, बाह्य अंगाने पाहिले तर रुधिरामध्ये पण वास्तविक प्रियतेच्या जलातच-श्रीसाईच्या प्रेमसागरातच हेलकावत होतो. मग ज्या जागेत जन्मलो ती जन्मभूमि-माहेर गोड, त्यापूर्वी जेथे होतो ती अति गोड व आता जेथे दृष्टी सोडली गेली-मूळ घराची ओळख झाली ती अतीव गोड. एकाहून एक गोड एवढे खरे.

मातेच्या उदरी कुहरी जलबिंदूपासून वाढलो पित्याच्या हृदयातील जी स्व-प्रीती त्याचाच सगुण जलबिंदु. स्वप्रीतीस्तव सारे जग गोड वाटते. स्वप्रीतीच सर्व क्रियांचे मूळ, हेच मूळ घर. स्वप्रीतीचे रूप आपण नीट लक्षात घेत नाही. स्व-प्रीती हा प्रत्येक जीवाचे ठिकाणी स्वयंभू कल्लोळ आहे. हा कल्लोळ तरी कोठून येतो? स्वतःची स्वतःस असलेली प्रीति काढून टाकता येणार नाही—येणारी नव्हे व कोठून उसनी आणलेली नव्हे ही स्वयंभू सत्तेची स्फूर्ति होय. अर्थात, ही स्वयंभू सत्ता म्हणजेच प्रभू श्रीसाई, प्रेमसत्ता होय. अर्थात एकाहून एक गोड स्थाने. जन्मलो ती जागा, तत्पूर्वीचे मातेचे उदरकुहर तत्पूर्वीचे पित्याचे हृदय आणि सर्वांना आधारभूत प्रभूप्रेमसत्ता.

प्रभूप्रियतेची स्फूर्तीच जीवाची जननी होय, तिच्या स्नेहानेच रजान्ना गज होतो. ती त्यास कधीही विसंबणारी नव्हे. ती सतत डोळे भरून प्रिय दृष्टीने अमृत-धारांचा वर्षाव करणारी आहे. मातापित्यांचे प्रेम जसे प्रत्यक्ष तसे प्रभुत्वही आहे. मात्र त्याची प्रत्यक्षता आपणास वाटत नाही. ही प्रत्यक्षता वाटणे हाच सुखाचा मूलमंत्र होय. मातापिता मूलांना सोडून जातात. ते बाळ कितीही प्रिय असो-मातापित्याचा जीव की प्राण असो, त्याची कितीही उत्कट इच्छा असो परंतु ते आपल्या लाडक्या जवळ अखंड राहू शकत नाहीत. वेळ आली की त्यांना पुत्रास सोडून जाणे भाग पडते. ते प्रियत्व खरे पण सत्ताविरहित प्रियत्व. प्रभु साईचे प्रियत्व तसे नाही, ती प्रियसत्ता आहे. ती जीवास कधीच सोडून जात नाही. जीव म्हणजे प्रभूचाच जीव होय.

वास्तविक या प्रेमसत्तेतूनच जीव प्रसवला. आईस वाटने हा माझा मुलगा. हा माझेपणा म्हणजे प्रभूचाच अनुग्रह; प्रभूचाच पण प्रभू म्हणतो 'हा माझा नसून हा

तुझाच आहे.' हा ईश्वरी अनुग्रह मातेस होतो व तिचे ठिकाणी आपलेपणा उदय पावून बाळाचे रक्षण करतो.

प्रभू प्रेमाचा सागर आहे. जीव हा त्या प्रिय स्फूर्तीचा कारंजा होय; प्रभूच्या हृदयातील गोडीचे रूपच होय. प्रभू हा जीवाचा जिव्हाळा होय. 'जीवाचीया जीवा। प्रेमाचिया भावा ॥ प्रभू सगुण रूपाने जीवा करिता अवतार धारण करतो, ज्या स्थळी तो अवतार घेतो—शिरडी, पंढरपूर वगैरे, ती जीवाची माहेरघरेच, ही स्थळें मूळ माहेराची आठवण देतात. हृदयस्थाची आत्म्याची. संतांचे जीवन म्हणजे जन्मभर या स्थानांची सेवा होय. सेवा म्हणजे रससेवन एरव्ही बाह्य कर्माचा विचार म्हणजे सेवा नव्हे. ती अंतरीच्या सेवनांनी सहज होणारी बाह्य क्रिया आहे. या स्थानांचा प्रेमपान्हा अखंड असून सर्वांना सारखा पुरणारा आहे. आपले तोंड मिटलेले असते म्हणून त्याचा रस आपणास चाखता येत नाही. हृदयातील आठव म्हणजे मुख उघडणे होय. आठव हाच सेवनाचा मार्ग होय. आठवचि पुरे। सुख आघवे मोहरे। आठवानेच सर्व सुखे मोहरून येतात.

प्रभूची प्रीती हीच सर्वांची जननी आहे. ह्या प्रीतीची पाखर सर्वांवरच आहे, ही दृष्टी उकलली की प्रभू प्रीतीच्या दर्शनाचा आनंद अनुभविता येईल. हाच “सर्वाभूती भगवत् भार” होय. एरव्ही 'सर्व भूतीं भगवंत' या गप्पा होतील, किंवा कल्पना तरी करावी लागेल. नुसती कल्पना अगर आरोपित केलेली भावना कितपत टिकणार? कल्पना चढेल तशी पडेलही, पण प्रत्यक्ष दर्शनात कल्पना करावी लागणार नाही. स्वतःचे स्वतःवर प्रेम आहेच ही प्रत्यक्ष वस्तुस्थिती आहे. शिवाय जगात आपण म्हणतो की माझे अमक्यावर प्रेम आहे पण ती गोष्ट खोटी. एक प्रभूच प्रेम करू शकतो. त्याची खूण प्रत्येकास स्वतःविषयी बरे वाटते ही होय. म्हणून प्रत्येकाचे ठिकाणची स्वयंभू स्वप्रीती म्हणजेच प्रभुदर्शन - मूळ माहेरा स्वप्रीतीवर नजर गेली की जगतातील प्रत्येक वस्तूकडे पहाण्याची दृष्टीसुध्दा पालटेल; मग इंद्रिये ही इंद्रिये नसून स्वशरीर ज्या प्रियतेतून उदय पावले त्याची स्फूर्तीच होत असे म्हटल्यावर इंद्रियदृष्टी मावळली, आईने दिलेल्या वस्तूकडे मूळ वस्तुरूपाने न पहाता त्याच्या आठवात आईच असते. त्याप्रमाणे इंद्रियाच्या विषयात प्रभूप्रीतीच दिसेल, एक प्रियताच उदय पावेल.

पण हे उमगणार कसे? कळणे सोपे पण वळणे कठीण! ला उपाय काय? नुसती समजूत तयार होईल, व वेळ आली की पूर्वसंस्काराप्रमाणे आचरण घडेल. संस्कार व समजूत यामध्ये तर फारकत आहे व ती आपण नेहमीच पहातो.

अहो! वस्तुस्थिति काय आहे ती कळली तर पाहिजे. कळलेच नाही तर पुढील मार्गच संपला. तेव्हा कळणे ही सुध्दा कमी महत्वाची गोष्ट नव्हे. दुसरी गोष्ट अशी की कळणे हा जीवाचा धर्म असून वळणे ही प्रभूसत्ता आहे. ज्याने कळवून दिले तोच वळवील हा विश्वास ठेवून त्याचीच प्रार्थना करावी हाच थाला उपाय. 'प्रेम देवाचे हे

देणें' या न्यायाने समजूत व संस्कार एक होतील. बाळाने हाक मारल्यावर आई धावणार नाही कसे असे होईल? देवा तूच मला कळविलेस तूच वळव. कळले नव्हते तोपर्यंत बरे होते. पण कळल्यावर उलट जीवास कासाविशी होते. कारण कळण्याची ओढ एकीकडे व मनाच्या पूर्वसंस्काराची ओढ एकीकडे. देवा ! अशा स्थितीत मला काहीच कळत नाही. तूच यातून सोडव म्हणून अनन्यतेने करुणा भाकताच तो प्रभू अंतर देणार नाही, कारण तो सकळ जीवांचा मायबाप आहे.

ज्याप्रमाणे माहेरी आलेली सासुरवाशीण आपल्या मातेकडे प्रेमाच्या गोष्टी बोलते, हृदय मोकळे करते त्याप्रमाणे जीवाची, मूळ माहेर घरच्या माऊलीकडे प्रेमभावाने गुजगोष्टी करण्यात ब्रह्मानंद मिळतो म्हणून मुक्ताबाई म्हणते,

“मी जाते माहेराला। मूळ घराला॥

तात्पर्य - सजीव व निर्जीव श्रेणीमध्ये सतत एका नियत दिशेने प्रवास सुरू आहे. या शोधाची व प्रवासाची दिशा जाणण्यासाठीच अध्यात्माचा अंगिकार करावा लागतो. ज्याक्षणी तुम्ही मनःपूर्वक आतला शोध ध्यावयाचे ठरविता तेव्हा एक प्रतिसाद निर्माण होतो तो अतिशय महत्त्वाचा आहे हे लक्षात घ्या. कारण त्या प्रतिसादाबरोबरच प्रकाश पाझरत येतो, आणि जीवाच्या बालकाला दिव्यतेत उचलतो.

आत्म्याचा खराखरा आवाज जेव्हा येतो तेव्हा तुमच्या नसनासांमध्ये सखोल आनंदाचे भान जागृत होते. नसाना अंगण्याचे सामर्थ्य प्राप्त होते. आतून प्रगट होणाऱ्या आवाजाबरोबरच सांत्वनही येत असते आणि आत्म्याकडे जाण्याच्या प्रवासाचा शीण त्या सांत्वनाच्या वर्षावामुळे दूर होतो. आम्ही आवाज ऐकतो तेव्हा त्याबरोबर मदतही पाठविलेली असते व जडतेचे पडदे काही क्षण कां होईना दूर केले जातात व जीव ज्योतीचे दर्शन घडते. हा पडदा उधडतो. आत्म्याच्या आवाजाचे सार्वभौमत्वही त्याच्याकडे येते.

देह म्हणजे कर्मभोग, भोग जोपर्यंत चालू तोपर्यंत दरवाजा बंद. तो संपला की देवतेचे दर्शन. म्हणून त्याच्या दारातच - मूळ माहेर घरीच क्षणभर उभे रहा.

संसाराला प्रपंचाला गांजल्यावरच - माहेरची आठवण येते हे खरे - म्हणून-भजन, भक्ति करा - 'प्रेमसुत्राच्या गोडीने त्या सुखात विरण्याची अवस्था ती भक्ति होय.

प. पू. 'योगिराज गुळवणी महाराज'

ले. सदानंद चेंदवणकर

मंगळवार ता. १५ जानेवारी १९७४ रोजी दुपारी दोन वाजता आकाशवाणीने एक दुःखद बातमी सांगितली ती अशी - योगीराज गुळवणी महाराज पुणे येथील वासुदेव निवासात दुपारी १२ वाजून ५ मिनिटांनी समाधिस्थ झाले. ही शोकबातमी ऐकताच महाराजांचे हजारो शिष्य व त्यांचे चहाते अक्षरशः शोकाकुल झाले. क्षणभर काय करावे हे त्यांना कळेचना. त्यांचा शोक अनावर होऊ लागला पण आता काय करावे? निदान आपल्या गुरुचे अंतिम दर्शन व्हावे म्हणून जो तो वाट सापडेल त्या मार्गाने पुण्याला जाण्यास निघाला. मुंबापुरीहून त्यांची भक्तमंडळी खास मोटारीने गेली तर काही आपल्या स्वतःच्या मोटारने तर काही आगगाडीने रवाना झाली. पुणे शहरात आलेले महाराजांचे सारेच भक्त शोकाकुल झाले होते.

महाराजांच्या वासुदेवाश्रमात गुरुदेवांच्या पार्थिव देहाचे दर्शन घेण्यासाठी स्त्री-पुरुषांची अफाट गर्दी झाली होती. महाराजांचा पार्थिव देह वासुदेवाश्रमात तळमजल्यावरील हॉलमध्ये ठेवण्यात आला होता. त्यांच्या देहावर भाविक फुलांचे हार घालीत होते. आणि प्रेमाने व श्रद्धाळू भावनेने आपल्या गुरुचे जड अंतःकरणाने व अश्रूसिचनाने दर्शन घेत होते. पुष्पहारांचा ढीग साठला होता. मंगळवारचा संबंध दिवस व रात्र आणि बुधवारी सकाळीही शिष्य, भाविक आणि त्यांचे चहाते यांची गर्दी वाढत होती. किल्येकाना प्रचंड गर्दीमुळे गुरुमाऊलीचे शेवटचे दर्शनही घडण्यास फार कठीण झाले.

श्रीवासुदेवानंद सरस्वती ऊर्फ टेंवेस्वामी

ज्या ठिकाणी महाराजांचा देह दर्शनासाठी ठेवला होता त्या ठिकाणी अखंड "दिगंबरा दिगंबरा श्रीपाद वल्लभ दिगंबरा" या चरणाचा जप चालला होता. आपल्या गुरुमाऊलीचे अंतीम दर्शन घेण्यासाठी थंडी, वारा, रात्र, सारे सारे काही लोक विसरले होते. महाराजांच्या पार्थिव देहाला अधूनमधून तूप लावण्यात येत होते. मंगळवारी सकाळी स्नान करताना महाराज पडले. आश्रमातील शिष्यांनी त्यांना लगेच उचलून बिछान्यावर ठेवले. त्यावेळी ते चांगले शुध्दीत होते. 'डॉक्टरांना बोलावणे पाठवितो' असे शिष्यांनी सांगितले तेव्हा तर महाराजांनी नकार दिला. आता आमचे गुरुदेव टेम्बेस्वामी-वासुदेवानंद सरस्वती-यांचा फोटो हाती द्या. हाच डॉक्टर. आपल्या गुरुचा फोटो हाती घेऊन त्याकडे पहात नामस्मरण करीत त्यांनी महानिर्वाण केले.

निर्वाणाच्या तीन आठवड्यापूर्वीच गुळवणी महाराजांचा ८७ वा वाढदिवस साजरा झाला होता. मृत्यूपूर्वी आधी थोडावेळ नरसोबाच्या वाडीचे पुजारी अचानक येऊन त्यांनी वाडीचा प्रसाद दिला हाता. "देव तुमच्या रूपाने आला होता." असे महाराज तेव्हा म्हणाले होते.

परमपूज्य योगिराज श्री. गुळवणी महाराजांचा जन्म कुडुली गावी मार्गशीर्ष वद्य १३ शके १८१८ गुरुवार दिनांक २३ डिसेंबर १८८६ रोजी झाला, त्यांचे नांव वामन. त्यांचे वडील दत्तभटजी वेदशास्त्रसंपन्न म्हणून प्रसिध्द होते. महाराजांच्या मातोश्रींचे नाव उमाबाई. वामनरावांच्या जन्मानंतर त्यांच्या आईवडलांनी नरसोबाच्या वाडीस जाऊन या छोट्या बालकास श्रीचरणी घालून त्यांनी तेथे महापूजा केली.

वामनरावांचे मराठी चौथी पर्यंतचे शिक्षण तारळ्यास व पुढील शिक्षण कोल्हापूर येथील राजाराम हायस्कूलमध्ये झाले. वयाच्या आठव्या वर्षी त्यांचे उपनयन झाले. वडील बंधूनी संध्या, पूजा, वैश्वदेव, पुरुष सूक्त वगैरे धर्माचरणाचे शिक्षण त्यांचेकडून करवून घेतले. पंडित आत्माराम शास्त्री पित्रे यांचेकडे त्यांचे रूपावली समासचक्र, अमर कोश, रघुवंशातील आठवा सर्ग, अज विलाप, मालविकाग्निमित्र या नाटकातील

काही अंक, पंचांग वगैरे संस्कृत अध्ययन झाले. विद्यार्थी दशेत त्यांनी अनेक शिष्य-वृत्याही मिळविल्या.

वामनरावांना बालपणापासूनच चित्रे काढण्याचा छंद होता. १९०६ साली फर्स्ट ग्रेड व १९०७ साली सेकंड ग्रेड व थर्ड ग्रेड अशा परीक्षा बोरीबंदर येथील जे. जे. स्कूल ऑफ आर्टस्मध्ये अभ्यास करून त्यांनी पूर्ण केल्या. कोल्हापूरच्या वास्तव्यात त्यांनी छायाचित्रण कलेचे शिक्षण घेतले. त्यांनी काढलेली चित्रे लोकादरास पात्र ठरली. १९०७ साली दैवयोगाने गुरुद्रादशीच्या निमित्ताने वाडीस आलेल्या टेंबे-स्वामींची व त्यांची भेट झाली.

शके १८११ च्या अनंत चतुर्दशीस टेंबे स्वामींचा मुक्काम पवनीस नामदार काळीकरांच्या मुरलीधर मंदिरात होता. त्यांचे समवेत सीताराम महाराज व गांडा महाराज होते. तेथेच मातोश्री गोडूताई, वामनराव, हिंगोलीचे शंकरराव देशमुख आज्ञेगावकर व त्यांच्या भगिनी गं. काशिताई यानाही अनुग्रह झाला.

वामनरावांच्या आयुष्यातील तो सोनियाचा दिवस. शके १८३४ चा स्वामींचा चातुर्मास चिखलदा येथे असतानाच वामनरावांनी औदुंबर क्षेत्री जाऊन श्री दत्तमाला-मंत्राचे पुरश्चरण केले. स्वामींची पुनर्भेट श्रीक्षेत्र गुरुडेश्वर येथे झाली. येथे टेंबे-स्वामींनी दशोपनिषदे, ब्रह्मसूत्र वृत्ती, कैवल्य मौक्तिक ही उपनिषदे सांगितली. एके दिवशी वामनरावांना ताप भरलेला असताना औषधी ऐवजी स्वामींनी धौती व मयुरासन करण्याची आज्ञा केली. हीच गुरु शिष्यांची शेवटची भेट.

इसवी सन १९१७ ते १९२६ पर्यंत वामनरावजी गुळवणी बाशीं येथील म्युनिसिपल शाळा नं. १ मध्ये व पुढे १९२६ ते १९४२ पर्यंत पुण्याच्या नूतन मराठी विद्यालयात नोकरीस होते. त्यावेळी त्या विद्यालयाचे प्रमुख होते म. म. दत्तो वामन पोतदार, व ना. ग. नारळकर. बाशीं मुक्कामी अनेकदा ह. भ. प. दासगणूमहाराजांच्या भेटीचा व कीर्तनश्रवणाचा त्यांना योग आला. येथेच श्रीमंत परमहंस परिव्राजकाचार्य चिन्मयानंद स्वामी महाराजांची भेट झाली. त्यांच्याच कृपेने वामनरावांना या योगशास्त्रामधील शक्तिपात रहस्यात्मक तंत्र शास्त्रीय वेददीक्षा लाभली व ते कृतार्थ झाले. पुढे चिन्मयानंद स्वामींच "लोकनाथ तीर्थ" झाले.

गुळवणी महाराजांच्या जीवनाची स्थित्यंतरे पाहू गेल्यास ते मुमुक्षू, जिज्ञासू, साधक व गुरुभक्त होते. त्यानंतर त्यांना गुरुपद लाभले व स्वामींच्या कृपेने त्यांना सद्गुरुत्व लाभले.

डिसेंबर १९५६ मध्ये पुण्याच्या टिळक स्मारक मंदिरात स्वामी कुवलयानंदजी यांच्या अध्यक्षतेखाली महाराजांचा अमृत महोत्सव साजरा झाला होता. या भव्य समारंभास लोकनायक बापूजी अणे, पं. श्रीपाद दामोदर सातवळेकर व समर्थभक्त आनंददासजी रामदासी हजर होते. ता. २७ जानेवारी १९६५ रोजी कै. सोनोपंत दांडेकरांच्या उपस्थितीत 'वासुदेव निवास' या वास्तूचा वास्तूशांती कार्यक्रम पार पडला. तर सहस्रचंद्र दर्शन शांतीमहोत्सव पद्मभूषण म. म. द. वा. पोतदार यांच्या नेतृत्वाखाली १९६७ साली पार पडला. या प्रसंगी प. पू. श्री. १००८ विष्णूतीर्थजी

स्वामी महाराज हे अध्यक्ष म्हणून लाभले. तसेच संकेश्वर करवीर पीठाधीश श्रीमंत जगद्गुरु शंकराचार्य वाडीकर जेरेस्वामी महाराज यांनी श्रीफल महावस्त्र व 'योग चूडामणी' ही बहुमोल पदवी त्यांना देऊन गौरविले.

श्रीगुळवणी महाराजांचे संबंदात थोर साहित्यिक आचार्य प्र. के. अत्रे लिहितात "नाशिकचे श्रीगजानन महाराज गुप्ते, सज्जनगडचे भगवान श्रीधर स्वामी महाराज व पुण्याचे श्रीगुळवणी महाराज यांच्या विषयी माझ्या मनात नितांत आदर असून मी त्यांचे चरणी सतत नतमस्तक असतो. तर कै. पं. श्री. दा. सातवळेकर लिहितात. "पूजनीय वामनरावजी गुळवणी यांचे अनेक शिष्य आहेत मला तर पहिल्याच दिवशी ध्यानमग्न होण्याचा लाभ जाला. त्यामुळे त्यांच्या विषयी माझ्या मनात मोठी श्रद्धाभक्ति आहे.

गुळवणी महाराजांचा साराच जीवनपरिचय सागरासारखा अथांग आहे. मुंबई महाराष्ट्रातच नव्हे तर अखिल भारतात त्यांचे अगणित शिष्य आहेत. महाराजांची कांती तेजस्वी होती. त्यांचा स्वभाव मोठा प्रेमळ होता. त्यांच्या चेहऱ्यावर सतत हास्य विलसत असे. त्यामुळे त्यांच्या दर्शनाने मनाचे समाधान होत असे. संत एकनाथ महाराजांनी संसारात राहून आपल्या तपाने सर्वास त्या काळात पावन केले. आजच्या या आधुनिक काळात प. पू. गुळवणी महाराजांनी सर्वसामान्य लोकांप्रमाणे राहून आपल्या तेजाने, दर्शनाने आणि पावित्र्याने सर्वास पावन केले.

राजा, मंत्री आणि सत्ता यामुळे सर्व काही प्राप्त होते. पण जो राजा नाही, मंत्रीही नाही किंवा सत्ताधारीही नाही पण अशा श्रेष्ठ पुरुषांच्या पायाशी प्रत्यक्ष कुबेर सर्व साधनांनी हजर होतो. महाराजांच्या अग्निसंस्कारासाठी म्हैसूरहून त्यांच्या भक्तांनी एक टन चंदन पाठविले तर दुसऱ्या काही भक्तांनी पवित्र कार्यासाठी एक लॉरी भरून गाईच्या शेणी पाठविल्या. यावरून सिध्द पुरुष हे भगवंताचे अवतार असल्याने त्यांच्या दासीप्रमाणे ऋद्धि सिध्दी उभ्या असतात. हाच भगवंत आणि परमेश्वर. संतपुरुष म्हणजेच भगवंत, ईश्वर. चांगदेवाला प्रत्यक्ष पांडुरंगाने सांगितले होते की तुला गुरुवाचून गत्यंतर नाही. गुरुवाचून माझे खरे दर्शन होणार नाही. म्हणून चांगदेवानाही गुरु करावा लागला. 'गुरुविना कौन बतावे वाट' हेच खरे.

गुळवणी महाराजांचे वैभव फार थोर होते. त्यांच्या अंतीम दर्शनासाठी अखिल महाराष्ट्रातून आणि भारतातून भक्तगण हजर होते आणि महाराजांच्या वैभवाची साक्ष देत होते. बुधवार ता. १६ रोजी दुपारी वारा वाजता वामुदेवाश्रमातून निघालेली अंत्ययात्रा पुणे शहरातून विविध मार्गांनी दुपारी तीन वाजता वैकुंठभूमीत गेली. वैकुंठभूमीत जवळ जवळ वीस हजार भक्तसमुदाय शोकाग्नीत ढळढळ अश्रू ढाळीत गुरुचे नामस्मरण करीत होता. शेगावचे श्रीगजानन स्वामी यांच्या महानिर्वाणानंतर शोकाग्नीने तडफडणाऱ्या त्यांच्या काही भक्तांना ते प्रत्यक्ष दर्शन देतात. त्याचप्रमाणे गुळवणीमहाराजांनीही आपल्या सत् शिष्यांना अधूनमधून दर्शनलाभ द्यावा. आज आपल्या देशाला संकटमुक्त करण्यासाठी महाराजांसारख्या सिध्द पुरुषांची आवश्यकता आहे. कारण जनताजनार्दनाचे दुःखनिवारण करणारे तेच एक आधार असतात.

ललित चरित्र :—

साईनाथ

श्रीसद्गुरू साईमहाराज चरित्र

(लेखक :- श्री. पुजारी, पुणे)

मानेवर अंकुश टोचूं लागतो तेव्हाच हत्तीचे पाऊल वळते

संध्याकाळच्या सुमारास टांगा एका गावाजवळ येऊन थांबला. हातातील चाबूक पुढच्या बाजूस खोवून टांगेवाला खाली उतरला. आतील स्वारीला म्हणाला, “साहेब! मी आलोच. आपण बसावे. उतरू नये.”

आतील स्वारीने त्याला विचारले, “अरे! हीच ना शिरडी? मघाशी तूच म्हणालास ना, शिरडी आली म्हणून!”

टांगेवाल्याचा चेहरा ओशाळा झाला. दिलगिरीच्या स्वरात तो म्हणाला, “नाही साहेब! ही शिरडी नव्हे. हे निमगाव. शिरडी आता एका हाकेच्या अंतरावर राहिली बघा.”

कृष्णाच्याशा भाकरीचे गाठोडे घेऊन टांगेवाला पुन्हा वर चढला. कर्तव्यात कसूर नको म्हणून त्याने घोड्याला एक फटकारा दिला. त्यासरशी घोडे चौखूर सुटले. हा हा म्हणता निमगाव मागे पडले.

टांगेवाला आपण होउनच सांगू लागला, “आता मागे गेलेले गाव म्हणजे जाळी-निमगाव. सरदार डेंगळ्याचे गाव. रहाते निमगाव यांच्या मधोमध उभे राहिल्यास नाकासमोर जे गाव दिसते तीच शिरडी.”

टांग्यातील स्वारीने नीट बसून एकवार वळून पाहिले.

शिरडी गाव अगदी समोरच दिसले. महाद्वारात येऊन उभे राहिल्यानंतर समोर मूर्ती दिसावी तसे !

टांग्यातील त्या उतारूने न कळतच दोन्ही हात जोडले.

मनाशी म्हणाला : अहंकारामुळे माणसास वाटते की पाय जर माझे तर त्यांना चालविणारा मुख्यतयारही मीच ! माझ्या पायांना माझ्या मर्जेनुसार मी हवे तेथे नेऊ शकतो ! पण हे खरे नाही. आज संध्याकाळी मी या रातात असेन असे भविष्य कोणी सांगितले असते तर मी त्यावर यत्किचितही विश्वास ठेवला नसता.

घोडा जोराने हांकता हांकता टांगेवाला सांगू लागला, “बाबांची स्वारी परवा परवापर्यंत या रातातून फिरताना दिसे. अगदी एकटी. आपल्याच तंद्रीत. उन्हाळा कितीही कडक असो-सावलीला त्यांना बाभळीची एक लहानशी फांदी बस !

“कधी लहूर लागली तर भर उन्हाचे निमगावला बाबासाहेव डेंगळयाकडे जातील. कधी रहात्याला चंद्रभान शेट मारवाड्याकडे जातील. पण हिंडणे-फिरणे काय ते एवढ्या दोन तीन मैलातच. त्याच्या पलिकडे नाही.”

दिवे लागणीच्या सुमाराला टांगा शिरडीत आला.

आतील स्वारीचे अंग प्रवासाने अगदी आंबून गेले होते. तरी पण मनाचा उत्साह कायम होता. बाबांविषयी जेवढे म्हणून कळेल, कानावर येईल तेवढे अपुरे होते. म्हणून टांगेवाल्याचे बोलणे तो मोठ्या भक्तीने ऐकत होता. अधिक माहिती मिळवी म्हणून उत्तेजन देत होता.

टांगेवाला अजूनही भारावलेल्या मनस्थितीतच होता. सांगत होता, “बाबांचे सामर्थ्य काय वर्णन करावे? बाबासाहेव डेंगळयांचे भाऊ नानासाहेव. त्यांना दोन कुटुंबे. पहिल्या कुटुंबास मुलबाळ होईना, म्हणून दुसरे कुटुंब केले. पण पुष्कळ वर्षे गेली तरी घरात पाळणा हलेना. वंशास दिवा होईना.

“नानासाहेव सरदार घराण्यातील. त्यांना कशास काय कमी ! डॉक्टर-वैद्य हकीम सर्व केले. देव, देवऋषी नवस सर्व करून झाले. पण गुण नाही. शेवटी सहज विचारावे तसे बाबांना विचारले. बाबांनी ओट्यात नारळ टाकला. म्हणाले, जा. तुला मुलगा होईल.”

आणि पुढे लवकरच बहिनीसाहेवांना मुलगा झाला. मोठे गावजेवण घातले. तेव्हापासून बाबांचा महिमा खरा वाढला. पाठीला भाकरी बांधून माणूस शिरडीला येऊ लागले. बोललेला नवस येऊन फेडू लागले.

नगरच्या कलेक्टरांचे चिटणीस श्री. अण्णासाहेव गाडगीळ सहकुटुंब शिरडीस कोणामुळे येऊन गेले हे टांग्यातील त्या व्यक्तीच्या आता ध्यानी आले.

डेंगळे मंडळी मोठी. सरकार दरबारी त्यांची कामेही पुष्कळ. कलेक्टरापर्यंत सर्व अधिकाऱ्यांशी त्यांचे संबंध. ओळखी. परिचय. ते नानासाहेव डेंगळेच स्वतः गाडगिळांकडे बाबांविषयी बोलले असतील. त्यामुळेच गाडगीळसाहेव बाबांच्या दर्शनासाठी या शिरडीस येऊन गेले असतील.

जे कलेक्टर कचेरीत पिकले, ते मामलेदार - कचेरीत विकले. आमच्या कचेरीत ही बातमी पोचण्यास कितीसा उशीर ! मनास वाटले : तालुक्यातील लोकांना ज्यांची दाद नाही ते जिल्ह्याच्या ठिकाणी माहित होऊन तेथील लोक शिरडीला येऊन सुद्धा गेले ! आणि आम्ही मात्र बसलो आहोत हातात नकाशा घेऊन, त्यावरील आमच्या तालुका सर्कल मधील गावे मोजत !

हे गाव तरी तालुक्यापासून - कोपरगावापासून किती दूर ? अवघे नऊ मैल. गोदावरी ओलांडली की सरळ रस्ता. मध्ये डोंगर दरी पहाड काही नाही. तरी हे गाव आम्हाला नऊ योजना प्रमाणे होऊन बसले ! कचेरीतून पाऊल काही निघेना ! कसे निघणार ? अंकुश मानेवर टोचू लागतो तेव्हाच हत्तीचे पाऊल योग्य दिशेकडे वळते.

टागा शिरडीत येऊन उभा राहिला.

टांगेवाल्याने खाली उतरून आदवीने विचारले, "साहेब ! आपले या गावात कोणी ओळखीचे ? पै-पाहुणे ?"

टांग्यातील स्वारीने मानेनेच नकार दर्शविला.

हे पाहून टांगेवाला क्षणभर बुचकळयात पडला .

स्वतःशीच म्हणाला आता काय करावे ? या सवारीला कोणाच्या घरी सोडावे ? असे कोणाकडेही उतरणारी ही सवारी दिसत नाही. साहेब दिसते. अशा सवारीची व्यवस्था नीट लागली पाहिजे.

टांगेवाल्याने आपली अडचण जवळून निघालेल्या आपल्या एका मित्रास सांगितली.

तो मित्र टांग्यातील सवारीकडे एकवार पाहून घेऊन खालच्या आवाजात म्हणाला, "त्यांना जा की काशीरामाच्या घरी घेऊन. साधुसंत नसले म्हणून काय झाले ? बाबांच्या दर्शनालाच ते आले आहेत ना ? मग काशीरामाकडे त्यांना पोचवायला काही हरकत नाही.

"म्हाळसापती, माधवराव हेही त्यांना तेथे भेटतील. त्यामुळे मशीदीकडे नेणे, बाबांचे दर्शन करविणे हेही सोपे जाईल. तर तू तसेच कर. त्यांना काशीरामाच्या घरी पोचव. तो आज बाहेरगावी कोठेही बाजारासाठी गेलेला नाही. घरीच आहे."

टांगेवाल्याने टांगा वळविला.

काशीरामाच्या घरी गेला.

खाली उतरून टांगेवाल्याने आत जाऊन काशीरामाला निरोप देण्याचाच अवकाश. काशीराम धावतच बाहेर आला. टांगेवाल्याच्या हातातील वळकटी मोठ्या लग्बगीने आपल्या खांद्यावर घेतली. मोठ्या नम्रपणे म्हणाला, "या साहेब ! या. काही परकेपणा मानू नका. हे घर माझे नव्हे. बाबांचे. बाबांच्या दर्शनाला येणाऱ्या भक्तांना उतरण्यासाठीच हे घर आहे."

काशीराम पुन्हा आत धावला.

हातपाय धुण्यासाठी साहेबांना तांब्याभर पाणी, पाय पुसण्यासाठी पंचा घेऊन उभा राहिला. मग गूळ पाणी साहेबांच्या समोर ठेवून म्हणाला, "घ्या साहेब ! थोडे पाणी घ्या, म्हणजे बरे वाटेल. अंगातील शीण जाईल."

काशीरामाच्या सोप्यावर तक्त्याला टेकून कोपरगावचे ते गृहस्थ हातपाय लांब करून विश्रांती घेऊ लागले आणि त्यांच्या भोजनाची व्यवस्था करण्यासाठी काशीराम पुन्हा आत गेला.

ज्याच्यावर गुरुकृपा झाली त्याच्यासारखा भाग्यवान जगात दुसरा नाही. रात्रीचे अकरा बारा तरी वाजले असतील.

कोपरगावचे ते साहेब अजून जागेच होते. अंधरुणात तळमळत होते. एकीकडे मनास आशा वाटत होती. दुसरीकडे मन एका क्षणात उदास होत होते.

साहेब मनाशी म्हणत होते : प्रारब्धाच्या पलिकडे कोण गेला आहे? ब्रह्मदेवाने एकदा कपाळावर लिहिलेली दुष्टाक्षरे पुसून त्यांच्या जागी सुष्टाक्षरे लिहिण्याचे सामर्थ्य कोणात आहे. ? तीनच नव्हे तर दहा लग्ने एखाद्याने मुलासाठी केली तरी त्याला मूल होईल - संततिची प्राप्ति होईल याची खात्री काय ?

त्या गृहस्थाना आपल्या तीनही स्त्रिया डोळ्यांसमोर दिसू लागल्या. कपडालता, दागदागिना, हौसमौज-कशालाही त्यांना काही कमी नव्हते. पण चेहऱ्यावर हास्य नव्हते. घरात आनंदाची किरणें नव्हती. जणू सूर्याचा उदय त्या घरात कधी होणार नव्हता. .

त्या स्त्रियांचे फिकट चेहरे, उदास डोळे, आसवे, उसासे पाहवत नव्हते. जणू त्या तीन शापित स्त्रिया सावल्यांप्रमाणे मूकपणे घरात वावरत होत्या. भुताप्रमाणे रात्री-बेरात्री मनाचा थरकाप उडवीत होत्या. आपल्या पतीच्या उशाशी बसून निःशब्दपणे त्याला खडसावीत होत्या. शाप देत होत्या. म्हणत होत्या. तुझे प्रारब्ध तुला माहित होते, तर या नरकात आम्हास लोटून तू काय मिळविलेस? आता आम्हीही तळतळून तुला शाप देतो की आमचे दुःख स्त्री होऊन जन्मोजन्मी तू भोगशील. सत्ता, संपत्ती कितीही लाभली तरी कधीही तुला जन्मोजन्मी संतती म्हणून लाभणार नाही. ते सुख तुला कधीही मिळणार नाही.

त्या गृहस्थांचे मन एकीकडे भयभीत झाले. दुसरीकडे काशीरामाचे शब्द आठवू लागले. बाबांच्या एक एक आठवणी सांगता सांगता काशीराम गहिवरत होता. बोलण्याचे थांबत होता. शेवटी आवंढा गिळून एखादेच वाक्य बोलत होता, "साहेब ! काय सांगू ? ज्याच्यावर गुरुकृपा झाली त्याच्या सारखा भाग्यवान जगात दुसरा नाही. "

काशीरामाचा शब्दन्शब्द त्या गृहस्थाना आठवू लागला, त्या शब्दांना सुगंध होता. ओलावा होता. तेज होते. जणू तो प्रत्येक शब्द गुरुलीलामृताने भिजून, पवित्र होऊन एका गुरुभक्ताच्या मुखातून गंगेप्रमाणे स्रवत होता.

काशीराम सांगत होता "साहेब ! गुरुभक्तीचा मार्ग काट्याकुट्यातून जाणारा. तेथे माणूस कंटाळतो, लोकनिंदेच्या ओरखड्यांनी रक्त बंवाळतो. मागे पळून येतो. पण जो एकदा गुरुपदाशी पोचला तो कितीही घसरला तरी त्याची चिंता सद्गुरूंना अशा भक्ताच्या प्रारब्धाची दोरी सद्गुरूंच्या हाती. "

ज्याच्या प्रारब्धाची दोरी सद्गुरूंनी हाती धरली, दुःखाच्या खाईतून ज्याला वर काढले अशा एखाद्या भक्ताची गोष्ट आता आपल्या कानी येणार म्हणून कोपरगावचे ते पाहुणे सावध झाले. उठून नीट बसले. म्हणाले, "सांगा महाराज, असा अनुभव येथे कोणाला आला ?"

काशीराम नम्रपणे म्हणाला "दुसऱ्या कोणास कशास ? मला स्वतःसच आला तो सांगतो, एका.

“आम्ही जातीने नामदेव शिपी. बाजारच्या दिवशी गावोगावी जावे, बाजारात बसून कापड विकावे हा माझा धंदा. दिवसभर बाजारात कापड विकावे. संध्याकाळी बाजार उठेल तसा आपला माल गोळा करावा तो घोड्यावर नीट लावावा; पैशांचा कसा कमरेला घट्ट कसावा आणि गावाची वाट पुन्हा धरावी, अशी आमची नेहमीची पद्धत.”

“एक दिवस नाऊरच्या बाजाराहून परत येत होतो. घोड्यावर माल होता. कमरेला रुपयांचा कसा होता. रात्र फार झाली होती. तरी पण सद्गुरूकृपेने सोबत लाभली. बाजार करून काही गाड्या माझ्या पुढेच चालल्या होत्या.

“एवढ्यात काही लुटारू भिल्ल कोठून तरी आले. काठ्या, कुन्हाडी, तलवारी भाले परजून त्यानी माझ्या समोरच्या बाजाराच्या गाड्या अडविल्या. लुटीसाठी दमदाटी करू लागले. त्या लोकांना मारू लागले.

“गाड्या त्यांनी संपूर्ण लुटल्या. मग केवळ जाता जाता म्हणून माझ्याकडे मोर्चा वळविला. घोड्यावरील कापडांचे सर्व गट्टे त्या अंधारात हातोहात लांबविले.

“तरी मी काही बोललो नाही. ओरडलो नाही. प्रतिकारही केला नाही. हे पाहून त्यांना आणखीच चेव आला. माझ्याशी अंगलट करून कमरेच्या कश्याला हात घालून ओढू लागले.

“मग मात्र मी घाबरलो. कसा कमरेशी घट्ट धरून ठेवला. मनाशी म्हणालो : देवा ! कसा चोरीस गेला तर खुशाल जावो. फार तर त्याच्यातील रुपये जातील. पण कश्याशी करकचून बांधलेले हे छोटेसे गाठोडे चोराच्या हातास न लागो.

“साहेब ! गुर्वाज्ञेइतके जपण्यासारखे मूल्यवान जगात दुसरे काहीही नाही. प्रारब्धाच्या विषारी विळख्यातून सुटका व्हावी म्हणून सद्गुरूंच्या पायी बसून एक दिवस मी रडू लागलो. तेव्हा दयाळू सद्गुरू जानकीदास बाबा मला म्हणाले : काशीराम तू एक करीत जा. गोष्ट अगदी सोपी आहे. पिठी साखरेची एक छोटीशी गाठोडी नेहमी जवळ बाळगावी. पैशांच्या कशास आपण कसे जपतो, तसे तिला जपावे. मुंगी दिसली की तिला साखर घालावी.

“साखरेचे ते गाठोडे चोरीस जाते की काय अशी मला सारखी धास्ती. म्हणून चोरानी गाठोड्यास हात घातलाच तर प्राणपणाने आपण प्रतिकार करावा असे मी ठरविले. गुर्वाज्ञेचा भंग माझ्या हातून न होवो म्हणून मनातल्या मनात मी सद्गुरूंची प्रार्थना करू लागलो. म्हणालो : सद्गुरो ! हे व्रत तुम्ही मला सांगितले. ते या क्षणापर्यंत पाळत आलो. आता मात्र या व्रताचे रक्षण तुम्ही करा. मला दुर्बळाला या क्षणी धैर्य द्या.”

“आणि कशी कोण जाणे , त्या काळोखात रस्त्यावर पडलेली एक लखलखती तलवार मला दिसली. ती मी उचलली. तोच दोन चोर समोरून माझ्या अंगावर धावून आले.